

Klimatavtrycksmärkning på produkter

Essä Cirkulär ekonomi LiU HT22

av Niklas Rygart

Bakgrund

Vi lever idag i en värld där det konsumeras som aldrig förr. Samhället och ekonomin har banats in i linjära konsumtionsmönster. På senare år har livscykelanalyser av klimatavtryck blivit mer och mer populära, vilket har gjort att en viss anpassning har gjorts för att ta in avtryck från ett vidare perspektiv än endast produktionsperspektivet. Däremot är många konsumenter/brukare omedvetna om det faktiska klimatavtrycket för specifika produkter eller tjänster. Den informationen är viktig för att samhällsaktörer ska kunna ta klimatomänsigt sunda beslut i sin verksamhet eller vardag. Den speciella grupp som kanske har störst betydelse är de privata hushållen som står för hela 72% av utsläppen (Salo & Nissinen 2017). Därför borde produkter speciellt tillägnade hushållskonsumtion stå i fokus.

Krav

En standardiserat krav på mätning och märkning av klimatavtryck på produkter och tjänster borde införas på samma sätt som kilopris i butiker och andra försäljningssammanhang. Okunskapen leder lätt till felaktiga beslut. Speciellt med tanke på green washing är ett mer och mer förekommande fenomen när man utger sej för att producera hållbart, men kanske endast justerat någon liten del i produktionen för att kunna marknadsföra sej som grön. Vänder man dock på uttrycket green washing skulle och andra sidan kunna uppfattas som symbolpolitik, som förvisso har ett egenvärde i sej.

Matkonsumtionen hos hushåll står för stor del av klimatpåverkan. Braun et al (2016) har undersökt klimatpåverkan på soja-odling ur ett livscykelperspektiv och kommit fram till att soja har en åtta till åttio gånger lägre profil för koldioxidavtryck jämfört med animaliska proteiner. Om det skulle vara tydligt i mataffären på produkterna hur stort avtrycket är har konsumenterna större möjlighet att välja de produkter som är anpassade efter deras klimatambition.

Flera olika möjligheter på viken typ av krav som borde implementeras existerar. Troligen blir effekten av genomförandet större ju längre ut på den tvingande skalan man kommer. Åtgärder som befinner sej på den delen av skalan är EU-direktiv eller lagstiftning (Lindahl et al 2022).

Mätning

En av de befintliga mätmetoderna för klimatavtryck är koldioxidekvivalenter (CO_2e), som ofta påträffas i klimatrappporter från företag (Bolagsverket 2019). Eftersom det begreppet redan fått spridning och kännedom skulle det kunna fungera som mätenhet, men framförallt att de innefattar de tre största växthusgaserna CO_2 , CH_4 och N_2O som står till grund för begreppet CO_2e (Poroma et al 2013).

Att försöka se på att få exakta beräkningar på alla aspekter av en livscykel är givetvis ingen lätt uppgift. Dessutom vore det olyckligt om ett regelverk skulle innebära att företagen behöver åsidosätta så mycket resurser för att ta fram dessa värden att kärnverksamheten blir lidande. Därför borde ett införande av krav ske successivt alternativt endast inkludera vissa delar eller produkter till att börja med. En infasning på krav på vissa typer av extra svårbedömda produkter (ur brukarens perspektiv) samt produkter där stor variation av klimatavtryck finns borde prioriteras och implementeras som första steg.

På produkter som har övervägande klimatpåverkan vid användandet kommer det bli svårt att fastställa klimatpåverkan, eftersom hur personen som använder produkten spelar stor roll i utfallet. Det skulle kunna lösas med att man delar upp märkningen i producerande och genomsnittsanvändande, alternativt kollar enbart på ett snittanvändningsmönster på den typen av produkt. Det kan dock i vissa fall bli vilseledande att bunta ihop dessa om en produkt som har större delen av avtrycket vid användandet kan leda till överanvändning, även om produkten är märkt med ett lägre värde. Så det en utredning om hur mycket krångligare brukarna tycker att det skulle vara med två mätvärden.

Man skulle även kunna dela upp det i ytterligare komponenter där man har en separat komponent för produktens slutfas. Men eftersom de flesta produkter någon gång kommer nå slutet på livslängden, så borde det inte vara några problem att bunta ihop produktens startfas med slutfas som blir ett värde oberoende av förbrukningen däremellan.

Ytterligare ett problem är att klimatpåverkan är i ständig rörelse beroende på år till år och insatsvaror. Detta kan göra att stor möda behöver satsas för att upprätthålla rättvisa värden. Detta kan lösas med att omberäkning bara behöver göras med ett visst intervall. Intervallet behöver sannolikt vara olika långt för olika produktkategorier beroende på hur snabbt utvecklingen inom kategorin sker.

Ett bra exempel där de lyckas genomföra mätning av klimatavtryck är Svensson & Wagner (2011) där de undersökt klimatpåverkan av en svensk hamburgerkedja. Där de bland annat konstaterar att ett ändrat köpbeteende hos konsumenter troligen kommer uppmuntra företagen att skapa hållbara affärsmodeller länkade till CO₂e samt förstärka incitamentet för företags strävan att reducera beroenden av fossila bränslen och växthusgaser.

Presentationen av klimatpåverkan till slutbrukaren, som tar beslutet om produktinförskaffande eller funktionsinköpet, är avgörande för förståelsen. Den behöver vara väldigt enkel att tyda och dessutom på en skala som går att utvidga i båda ändar. Detta så att modernare produktionscykler kan representeras i framtiden av samma system, till exempel heltal (skala -10 - +10) istället för A-G, där det kanske blir mindre uppenbart vad som skulle representera bättre rating än A.

Ett exempel på ett system som är enkelt men inte utvidgningsbart är klimatklassificering på fastigheter A-G. Systemet är relativt nyintroducerat, så det har ännu inte uppnått "A-inflation" - alltså att många fastigheter hamnar i bästa kategorin, men skalan kan inte representera skillnaden mellan dem på ett tillfredsställande sätt. Kanske väljer man att gå mot det mindre intuitiva företagsekonomiska ratingsystemet av bolag C, B, A, AA, AAA, etc. Klimatklassificeringen av fastigheter är dock i dagsläget väldigt lätt att förstå se på i förhållande till det tidigare primärenergital kWh per kvadratmeter och år. Det sistnämnda kan kräva viss branschkunskap för att avgöra, medan den relativa skalan mellan -10 och 10 inte kräver samma bakgrundkunskap.

Kontroll

För att kunna följa upp arbetet behöver en kontrollinstans inrättas som följer upp att regelverket om klimatavtrycket efterföljs. Dels att det används på de specifika produkterna, men även göra efterforskningar om det faktiskt stämmer.

Detta kommer kräva stora resurser och även möjlighet att kunna inspektera företags insida. Troligen kommer även flertalet lagar behöva ändras för att komma åt insidan på företagen och organisationerna.

Sanktioner

Ett företag eller instans som väljer att inte följa klimatavtrycksmärkningen behöver sanktioneras på något sätt för att inte de andra företagen ska hamna i sämre konkurrensposition. Detta skulle kunna implementeras i analogi med förordning om vissa utsläpp av växthusgaser (SFS 2020:1180). Nivån på sanktionen behöver troligtvis vara olika för olika typer av produkter, men ett riktmärke kanske kunde vara minste det dubbla kostnaden det skulle kosta att ta fram märkningen.

Införandet kommer drabba små företag hårdare än stora företag, eftersom resurserna att djupdyka i leveranskedjor för att utreda klimatavtryck är troligen större på ett mindre företag. För att motverka detta skulle man även kunna baseras på omsättningen likt andra finansiella sanktioner (Finansinspektionen 2022).

Diskussion

Klimatavtrycksmärkning på produkter kommer givetvis inte lösa alla problem. Men i alla fall komma åt den okunskap som finns angående produkters miljöpåverkan för att hjälpa till att välja produkter som är mer hälsosamma för klimatet.

Att som kontrollinstans bedöma ett företags hela leveranskedjor och underleverantörer kommer vara en enorm utmaning som kanske även kommer innebära att uppgifter som företag i dagsläget inte behöver dela med sig av behöver meddelas.

En anknytande diskussion är ursprungsmärkning. Har man implementerat klimatavtrycksmärkning på produkter kommer det antagligen vara lättare att även utreda ursprung på produkter i långa leverantörskedjor. Detta för att motverka inhumana steg i kedjorna.

Wiedmann & Minx (2008) diskuterar skillnaden mellan definitionen av carbon footprint som används i den akademiska litteraturen skiljer sig från definitionen vi ofta ser i media. Huruvida även indirekta koldioxidutsläpp ska räknas in. Även om fokus ska vara på just koldioxiden eller om det vidare begreppet climate footprint. Jag har dock valt att fokusera på det senare där även den andra och tredje största växthusgasen räknas med.

Slutsats

När man börjar gräva i ämnet upptäcker man snabbt att det är enormt många aspekter att ta hänsyn till för att kunna presentera koldioxidekvivalenter för till exempel hushållskonsumenter. Det verkar dock inte vara någon omöjlighet. Däremot mår nog handeln bra av att genomföra detta i en stegvis process för att minimera negativ inverkan på existerande verksamheter.

Referenser

Braun, M., Muñoz, I., Schmidt, J. H., & Thrane, M. (2016). Sustainability of soy protein from life cycle assessment. *The FASEB Journal*, 30, 894-5.

Salo, M., & Nissinen, A. (2017). Consumption choices to decrease personal carbon footprints of Finns.

Poroma, D., Cerda, R., Somarriba, E., Cifuentes, M., & Guerra, L. (2013). Carbon Footprint: What is it and how to measure it?. *Programa Agroambiental Mesoamericano (MAP). Fase I.*

Svensson, G., & Wagner, B. (2011). A process directed towards sustainable business operations and a model for improving the GWP-footprint (CO₂e) on Earth. *Management of Environmental Quality: An International Journal*.

Wiedmann, T., & Minx, J. (2008). A definition of 'carbon footprint'. *Ecological economics research trends*, 1(2008), 1-11.

Bolagsverket (2019) Hållbarhetsrapportering

<https://www.bolagsverket.se/foretag/aktiebolag/arsredovisningforaktiebolag/delarochochbilagoriarsredovisningen/hallbarhetsrapport.777.html>

Lindahl, M., Linnala, L. & Carlsson, R. (2022) Standardiseringsarbete inom cirkulär ekonomi, edition 2

Svensk författarsamling (SFS) 2020:1180 Förordning om vissa utsläpp av växthusgaser

Finansinspektionen (2022) Sanktioner

<https://fi.se/sv/publicerat/sanktioner/>